

VOLKSKRANT.

18 DONDERDAG 2 JUNI 1994

Performance van Joan Jonas in Westergasfabriek

Suggestief collage van gevecht tegen waanzin

THEATER

Sweeney's Waanzin door Toneelgroep Amsterdam en het Stedelijk Museum. Regie en vormgeving: Joan Jonas. Westergasfabriek, Amsterdam tot en met 18 juni. Holland Festival.

Tussen een gedicht, een sculptuur, een film of een dans ziet de Amerikaanse kunstenaar Joan Jonas geen wezenlijk verschil. Het zijn allemaal voorbijgaande uitingen van het moment: een tekening, een beweging, een beeld dat meteen weer wordt uitgewist en verdwijnt. Die vluchtigheid past bij het medium dat ze zich koos, de performance.

Toen ze daar een kleine dertig jaar geleden mee begon, bestond het fenomeen nog nauwelijks. Terwijl haar generatiegenoten daar alweer mee zijn gestopt, ging Jonas door. Inmiddels staat zij bekend als de 'grand old lady' van de performance.

Haar werk ademt een verbondenheid met oeroude tijden en rituelen, dat verklaart ook haar keuze voor een Ierse sage als uitgangspunt voor de omvangrijke performance die ze nu regisseert bij Toneelgroep Amsterdam, *Sweeney's Waanzin*.

Het is het verhaal van de Keltische koning Sweeney die tijdens zijn gevecht met de heilige Ronan door waanzin wordt overvallen. Hij verlaat zijn vrouw en trekt zich naakt als een dier terug in de natuur. De sage verwijst naar de strijd tussen het Keltische geloof en het opkomende christendom en is gestoeld op historische feiten.

Het toneel ziet eruit als een werkvlak, bezaaid met elektronica en videoapparatuur. Op verschillende schermen worden beelden geprojecteerd, musicus Harry de Wit zit

achter een uitgebreid instrumentarium en de spelers banen zich een weg door talloze voorwerpen.

Wie de installaties van Jonas heeft bekeken die staan opgesteld in het Stedelijk Museum in Amsterdam, zal veel herkennen. Ook daar ligt de ruimte vol met *objets trouvés*, speeltjes, maskers, stenen en gedroogd gras die associaties wekken met kosmische verschijnselen.

Jonas werkt nu voor het eerst met professionele acteurs en zij zijn zowel bezig met het creëren van mooie plaatjes via cameraman Titus

Andersen meeslepend het verloop van de strijd.

Op die manier is zo'n strijd indrukwekkend en puur suggestief. De voorstelling wordt dan nog gedragen door het verhaal, terwijl mijn ogen bijna verdwalen in het overvloedige beeldmateriaal. Maar allengs gaat de tekst zich herhalen. De associaties schieten vreemde zijpaden in en ook de beelden verliezen aan kracht.

Natuurlijk, de manier waarop personages via verschillende figuren worden gesplitst in beweging, stem en gestalte is vindingrijk. De gek die Sweeney op zijn queeste ontmoet (Gerardjan Rijnders) en die probeert uit alle macht zijn schaduw in een krijttekening te vangen of Sweeney die verandert in een huilende wolf, het zijn aardige ideeën. Maar ze missen de samenhang waardoor een voorstelling diepte en betekenis krijgt.

De weinig opwindende tekst heeft geen enkele dramatische spanning en hoe fraai de videobeelden ook zijn, de onderneming blijft op deze manier steken in mooie plaatjes. Misschien had Jonas zich qua tekst beter kunnen beperken tot de sterkste poëtische passages, waardoor ze gedwongen was geweest via de beelden samenhang te creëren.

Nu mist haar collage elk innerlijk verband. In het museum kan een verzameling losse beelden en objecten misschien nog diepzinnigheid suggereren, in het theater wordt het een loze vorm. Een enkel beeld blijft na afloop nog even hangen, maar ook dat is snel uit het geheugen verdwenen. Dit kan Jonas toch niet hebben bedoeld met haar hulde aan de vluchtigheid van de kunst?

Marian Buijs

Muizelaar, als met het vertellen van hun verhaal. Sweeney (Pierre Bokma) verschanst zich op een hoge stellage met een glazen bodem waardoor de daaronder opgestelde camera alle kans krijgt voor bizarre beelden.

Net als bij produkties van de New Yorkse Woostergroup, waarmee Jonas connecties heeft, registreert de videocamera details van wat we zien. Die beelden begeleiden de tekst, soms illustratief, meestal associatief. Het eerste kwartier is dat intrigerend, met als hoogtepunt het gevecht waarbij Sweeney zijn verstand verliest.

Een zwaardgevecht heeft op het toneel altijd iets knulligs, maar hier beukt het tromgeroffel van Harry de Wit recht je middenrif in, de spelers staan roerloos in gevechtshoudingen en danseres Karin Post rent als een bliksemschicht tussen alles door. Intussen verhaalt Elisabeth